

УДК 37.13:373.3(091)[(410)+(430)]

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2023-205-23>

ЛЕКСИЧНІ ОДИНИЦІ В ПЕРЕКЛАДІ ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

LEXICAL UNITS IN THE TRANSLATION OF EUROPEAN UNION LEGISLATIVE ACTS

Поліщук Л.П.,*orcid.org/0009-0009-2459-0192**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри англійської філології та перекладу**Житомирського державного університету імені Івана Франка***Пушкар Т.М.,***orcid.org/0000-0001-5060-7167**кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри англійської філології та перекладу**Житомирського державного університету імені Івана Франка*

У статті розглядається переклад лексичних одиниць законодавчих актів ЄС. Кожен європейський закон ґрунтується на певній статті договору, інакше – на правовій основі, що визначає, якій законодавчій процедурі слідувати. У перекладі законодавчих актів важлива надзвичайна точність у передачі інформації – точність перекладу, яка у функціональних підходах, орієнтованих на реципієнта, динамічно розуміється як «еквівалентний вплив на цільового реципієнта». Під час перекладу законодавчих актів використовується адекватний та дослівний, буквальний види перекладу. Застосування вільного виду перекладу неможливе через необхідність максимально точної передачі усіх елементів вихідного законодавчого тексту, особливо лексичних. Головною ознакою законодавчих актів є активне використання юридичної термінології, а також термінів інших галузей наук. Більшість лексики законодавчих актів ЄС представлена спеціальними лексичними одиницями, які входять до термінологічного корпусу юридичної мови. Це означає, що основними лексичними одиницями юридичного підстилю мови є терміни. Терміни відрізняються від загальноживаних слів високим ступенем системної організації, про що свідчать такі семантичні відношення, як родово-видові, що пронизують всю галузеву термінологію, або відношення «частина – ціле». Іншими словами, термінологічна одиниця існує не ізольовано, а функціонує в системі та має тісні лексико-семантичні зв'язки з іншими лексемами всередині термінології, такі як синонімічні, антонімічні, родово-видові. Одним зі способів відтворення лексичних одиниць в українському перекладі законодавчих актів є перекладацькі трансформації. Під час проведення дослідження на матеріалі законодавчих актів ми виявили, що у перекладі цих текстів використовуються такі типи лексичних трансформацій, що належать до лексичної субституції: специфікація, генералізація, модуляція, а також компенсація, комплексна компенсація, цілісна трансформація, переклад, редукція, додавання та калькування.

Ключові слова: лексичні одиниці, законодавчі акти, перекладацькі трансформації, точність перекладу, еквівалентний вплив.

This article examines the translation of legislative act lexical units of the European Union. Each European law is based on a certain article of the contract, otherwise – on a legal basis. It determines which legislative procedure to follow. In the translation of legislative acts extreme accuracy in the transmission of information is important – translation accuracy, which in functional, recipient-oriented approaches is dynamically understood as «equivalent impact on the target recipient». Adequate and verbatim, literal types of translation are used in the translation of legislative acts. The application of a free type of translation is impossible due to the need for the most accurate transfer of all elements of the original legislative text, especially lexical ones. The main feature of legislative acts is the active use of legal terminology, as well as terms from other fields of science. The vast majority of the vocabulary of legislative acts is represented by special lexical units that are included in the terminological corpus of the legal language. This means that the main lexical units of the legal substyle of the language are terms. Terms differ from

commonly used words by a high degree of systematic organization, which is evidenced by such semantic relations as genus and species, which pervade the entire specific terminology. In other words, a terminological unit does not exist in isolation, but functions in a system and has close lexical-semantic connections with other lexemes within the terminology, such as synonyms, antonyms, generic and species. One of the ways to reproduce lexical units in the Ukrainian translation of legislative acts is translation transformations. During the research on the material of legislative acts we found out that the following types of lexical transformations belonging to lexical substitution are used in the translation of these texts: specification, generalization, modulation, as well as compensation, complex compensation, integral transformation, translation, reduction, addition and tracing.

Key words: lexical units, legislative acts, translation transformations, translation accuracy, equivalent influence.

Постановка проблеми. Основою будь-якого мовлення є лексичний мовний рівень, тому вивчення його властивостей залишається одним із найважливіших напрямів дослідження сучасної лінгвістики. Лексичний склад зазнає значного впливу позамовної дійсності й найвиразніше відображає динаміку розвитку мови, а також особливості певного стилю, зокрема юридичної мови.

Законодавчі акти Євросоюзу, будучи зразком юридичної мови, характеризуються наявністю спеціальних лексичних одиниць – термінів, які зрозумілі лише обмеженій групі фахівців у сфері юриспруденції, що сприяє збереженню смислової визначеності юридичної мови [1, с. 85]. Можна виділити таку систему термінів, яка сформувалася у досліджуваних документах:

1. Терміни, що позначають галузі права: *Administrative Law, Administrative procedural law, Commercial law, Commercial procedural law, Land law*;
2. Терміни зі значенням особи: *lawyer, prosecutor, judge, investigator, lawyer of international law, legal consultant, partner*;
3. Терміни, що означають правові документи: *laws, bylaws, protocol, declaration, agreement, communiqué*;
4. Терміни, що позначають права та обов'язки: *ownership, civil legal capacity, sovereign rights*.

Окрім юридичної термінології, у законодавчих актах ЄС є велика кількість термінів з інших наук та галузей, про які йдеться в документах, наприклад: *During the period covered by this Protocol, recognising the sovereignty and sovereign rights of the Cook Islands over its fisheries resources, the Parties shall cooperate in monitoring the activities of Union vessels in the Cook Islands' fishery waters* [2]; *Once the electronic system of catch declaration is implemented it will fully replace the recording provisions outlined in points 2, 3 and 4, except in case of technical problems or malfunction, where declarations of catches shall be made pursuant to points 2, 3 and 4* [2].

Проте лексичний склад законодавчих актів Євросоюзу не обмежується термінами. До нього також входять загальнолітературна лексика, професіоналізми, кліше та штампи.

Під професіоналізмами прийнято розуміти слова чи поєднання слів, властивих мовленню тієї чи іншої професійної групи. Професіоналізми є напівофіційними словами, які набули поширення виключно в розмовному мовленні представників певної професії. Професіоналізми використовуються для економії мовних зусиль, наприклад для скорочення формулювання терміна, а також для вираження оціночного ставлення та образної характеристики предметів. Наприклад: *The meetings shall be convened by the Co-chair of the Party hosting the meeting* [2].

До кліше належать застигли вирази, які відтворюються всіма носіями мови. У юридичній мові клішованими вважаються стійкі одиниці юридичного характеру, які є необхідними елементами нормативних та процесуальних актів та які сприяють короткому та однозначному вираженню думки [3, с. 120]. До юридичних кліше належать, наприклад, такі предикативні одиниці, як *charges have been brought, guilt has been proven*, дієслівно-іменні конструкції *to be recognized as a partner, to open a case, constituent terms, face-to-face rate, preliminary hearing* та ін.

Кліше необхідно відрізняти від штампів, тому що штампи сприймаються як негативне явище, вони часто використовуються недоречно, позбавлені емоційно-експресивного забарвлення і граматично неправильні. У професійному юридичному мовленні штампи найчастіше

виникають у результаті надлишкових словосполучень, які утворюються через прагнення до уточнення будь-яких обставин. Прикладом юридичних штампів можуть бути висловлювання *the investigator of the investigation department, from the criminal case according to the indictment*.

При цьому юридичний дискурс не відірваний від життя, не є чисто науково-теоретичним. До юридичного дискурсу регулярно потрапляють елементи суміжних типів дискурсу, наприклад одиниці побутового дискурсу: *Article 552(4) provides that the United Kingdom shall delete the Passenger Name Record (hereafter: 'PNR') data of passengers after their departure from the United Kingdom unless a risk assessment indicates the need to retain such PNR data* [2].

Важливою ознакою законодавчих актів Євросоюзу є активне використання онімів, зокрема, особливо часто – назв договорів, організацій, подій тощо: *Without prejudice to the competence of the Flag State and the obligations of Union vessels towards their Flag State Fishing Monitoring Centre, each Union vessel shall comply with the FFA Vessel Monitoring System (FFA VMS) currently applicable in the Cook Islands' fishing areas* [2]. Ці власні назви здебільшого підлягають загальному закону мовної економії і, відповідно, відзначаються активним використанням аббревіації, мета якої – усунення повтору громіздких назв, які досить часто в текстах документації ЄС використовуються повторно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним зі способів досягнення адекватності перекладу можуть бути перекладацькі трансформації. Знання правил і прийомів, а також уміння їх застосовувати допомагає перекладачеві в складних ситуаціях, коли не вистачає часу швидко знайти оптимальний варіант перекладу. Перекладацькі трансформації – це технічні прийоми перекладу, які полягають у заміні регулярних відповідностей контекстуальними відповідностями, а також семантичні конструкції, які отримуються в результаті таких прийомів [4, с. 118].

Як зазначає В. Карабан, «класифікацію перекладацьких трансформацій доцільно здійснювати не тільки на підставі мовно-системних характеристик, а й на інших підставах, зокрема, виокремлюючи мовно та немовно зумовлені трансформації, оскільки саме мовний матеріал є основою будь якого мовленнєвого продукту, якими є оригінал та переклад» [5, с. 186].

Мета дослідження. Основою нашого дослідження є аналіз прийомів відтворення лексичних одиниць в українському перекладі законодавчих актів Євросоюзу.

Виклад основного матеріалу. Чіткий поділ лексичних трансформацій можливий лише теоретично, оскільки переклад є складним творчим процесом, у якому перекладачеві під час розв'язання перекладацьких завдань доводиться використовувати різні прийоми перекладу. Одне перетворення часто спонукає до необхідності використання іншого.

Обґрунтуванням застосування перекладацьких трансформацій є підвищення еквівалентності перекладеного тексту оригіналу, набагато більше порівняно з використанням регулярних відповідностей. Крім того, перекладацькі трансформації дозволяють скоротити негативні наслідки від використання регулярних відповідностей у деяких контекстах або зовсім уникнути їх [6, с. 137].

Використання перекладацьких трансформацій доцільне, щоб уникнути буквального перекладу, у разі необхідності ідіоматизувати переклад, наблизити його до норм мови перекладу для подолання мовних відмінностей мови оригіналу та мови перекладу, у разі перекладу однорідних членів речення, у разі потреби уникнути громіздкості, неясності, нелогічності перекладу, передачі смислового повідомлення концепту, а також для передачі гри слів, образних виразів, стилістичних засобів, що важко перекладаються [7, с. 90].

Вчені-лінгвісти зробили величезний внесок у дослідження перекладацьких трансформацій, завдяки чому натеper існує кілька їх класифікацій. Розглянемо деякі з них.

В. Карабан розподіляє лексичні трансформації на конкретизацію, генералізацію, додавання, вилучення, заміну слова однієї частини мови на слово іншої частини мови, а також перестановку слів [5, с. 38–54], фактично «різного роду зміни лексичних елементів мови оригіналу під час перекладу з метою адекватної передачі їхніх семантичних, стилістичних і прагматичних характеристик із врахуванням норм мови перекладу та мовленнєвих традицій культури мови перекладу» [5, с. 39].

До перекладацьких трансформацій відносять також:

1. Транскрипція (спосіб передачі оригінальної лексичної одиниці шляхом відтворення її форми за допомогою літер мови перекладу. Коли відбувається транскрипція, ви зазвичай відтворюєте акустичну форму іншомовного слова. Транскрипція в основному використовується для зображення назв явищ, властивих тільки одному народу і одній стороні) та транслітерація (передача графічної форми слова) [5, с. 50]. Наприклад:

The Director-General – Генеральний директор
Secretariat – Секретаріат
the Ministerial Conference – Конференція міністрів.

2. Калькування (заміна складових частин лексичної одиниці МО лексичними відповідностями МП. Спосіб створення нового слова чи фрази, що копіює структуру оригінальної лексичної одиниці. Іноді це неминуче явище у разі передачі цінностей, які не знайомі цільовому читачеві. Йдеться про семантичне калькування. Існує також фразеологічне калькування [8, с. 176]). Наприклад:

decision-making – прийняття рішень
risk analysis – аналіз ризику
client application – клієнтська програма
competitive advantage – конкурентна перевага;
unemployment rate – рівень безробіття;
economic growth – економічне зростання;
radical market-oriented reforms – радикальні ринково-орієнтовані реформи;
competition is the rivalry among businesses for consumers' dollars – конкуренція є суперництвом між підприємствами за долари споживачів;
recessions last for six months or longer – рецесії тривають шість місяців та довше.

С. Максимов пропонує віднести до лексичних перетворень генералізацію, диференціацію, конкретизацію, смисловий розвиток, антонімічний переклад, компенсацію та повну перестановку сегментів тексту [9, с. 72]:

1. Конкретизація (заміна більш загального поняття більш вузьким) [9]. Наприклад:

paper – стаття
marked (content) – велика (кількість)
material – метал
idea – спосіб.

2. Генералізація (заміна вузького поняття ширшим) [9]. Наприклад:

discussion – хід (дослідження)
result – значення
accessory – технологія
analyze – (детально) вивчити;

3. Модуляція чи смисловий розвиток (заміна слова чи словосполучення МО одиницею МП, значення якої логічно виводиться із значення вихідної одиниці) [9]. Наприклад:

the date – день підписання
need – потреба в ужитті
by – шляхом досягнення.

4. Диференціація значень – «являє собою таку перекладацьку трансформацію, внаслідок якої перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу» [4, с. 73]. Наприклад:

recognizing – визнавати
secure – мати.

5. Антонімічний переклад – «форма слова або словосполучення замінюється на протилежну (позитивна на негативну і навпаки), а зміст одиниці, що перекладається, залишається в основному подібним». Наприклад: *non-large object* – малогабаритним об'єктом.

6. Компенсація – «прийом семантичної компенсації виникає у першу чергу під час перекладу так званих культурних реалій країни МО, аналогів яким не існує в країні МП» [10, с. 49].

Висновки. Використання перекладацьких трансформацій визначається двома основними причинами: об'єктивною та суб'єктивною. Трансформації, залежні від об'єктивних факторів, пов'язані насамперед з культурними відмінностями, які існують в обох мовах. Серед суб'єктивних причин – брак часу на процес перекладу та індивідуальний стиль перекладача. Варто також зазначити, що існує дві умови трансформацій: на основі стійких міжмовних відповідників і контекстуальна. Наприклад, основними факторами, що зумовлюють застосування трансформацій на граматичному рівні, є: 1) синтаксична функція речення; 2) лексичне наповнення; 3) семантична структура; 4) контекст речення; 5) експресивно-стилістична функція [5].

Тому застосування перекладацьких трансформацій необхідно насамперед для найбільш повної передачі інформації, що міститься в мові оригіналу, а також для дотримання стандартів мови перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артикуца Н. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність* : зб. наук. праць. Вип. 6. Київ: КНЕУ, 2005. С. 84–89.
2. European Union official texts. URL: <https://eur-lex.europa.eu/search.html?name=collection%3Aeu-law-inter-agree&type=named&qid=1640896743391>
3. Tiersma P. *Legal Language*. Chicago: University of Chicago Press, 2000. 340 p.
4. Коптілов В. В. *Теорія і практика перекладу* : навчальний посібник. Київ : Юніверс, 2003. 280 с.
5. Карабан В. І. *Посібник-довідник з перекладу англійської наукової та технічної літератури на українську мову*. Частина 1. Вінниця : Нова Книга, 2003. 210 с.
6. Карабан В. І. *Переклад англійської наукової і технічної літератури*. Ч. 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця : Нова Книга, 2001. 303 с.
7. Savory Th. *Threat of Translation*. London, 2007. 120 p.
8. Robinson D. *Becoming a Translator*. London and New York: Routledge, 2002. 257 p.
9. Максимов С. *Практичний курс перекладу (англійська та українська мови)*. Теорія та практика перекладацького аналізу тексту для студентів факультету перекладачів та факультету заочного та вечірнього навчання : навчальний посібник. Київ : Ленвіт, 2006. 157 с.
10. Полюжин М.М., Максимчук Н.М., Омельченко Л.Ф. *Теорія і практика перекладу з англійської мови на українську* : навчальний посібник. Київ : УМК ВО, 1991. 96 с.